Poznan'da yapılan 14. Taraflar Konferansı'ndan 'yeni bir şey' çıkmadı

İklim değişikliğinde zengin yoksul anlaşmazlığı

BM İDÇS'nin envanter çalışmasına göre, Ek-1 ülkelerinin toplam emisyonu içerisinde enerji sektörü yüzde 82 ile ağırlığını korumaktadır. Enerji sektörü içindeki sera gazı dağılımına bakıldığında, enerji üretimi, yakıt ekstraksiyonu (çıkarılması) gibi faaliyetlerde, yanmadan kaynaklanan emisyonları gösteren enerji endüstrileri yüzde 40, ulaşım yüzde 23, imalat sanayi ile inşa sektörü birlikte yüzde 16'lık paya sahiptir.

Nilgün ERCAN
Kimya Mühendisi

Geçtiğimiz yıl Bali'de yapılan BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (İDÇS) Taraflar Konferansı'nda, 2012 yılında sona erecek olan Kyoto Anlaşması sonrasındaki yükümlülükler ile ilgili müzakerelerin sonuca bağlanması 2009 yılı Aralık ayında Kopenhag'da yapılacak Konferans'a bırakılmıştı. Bali'den Kopenhag'a giden iki yıllık süreçte, önemli bir ara uğrak olarak 14. Taraflar Konferansı 1-12 Aralık 2008 tarihleri arasında Polonya'nın Poznan kentinde yapıldı.

Konferans küresel ekonomik krizin iklim değişikliğine karşı alınacak önlemleri de etkileyeceğinin düşünüldüğü bir dönemde gerçekleştirildi. Gelişmekte olan ülkeler, yeni anlaşma döneminde gelişmiş ülkelerin sera gazı azaltım oranları konusunda radikal adımlar atmasını beklerken, gelişmiş ülkeler başta Çin olmak üzere Ek-1 dışındaki bazı ülkelerin de sera gazı salımlarını azaltmak üzere taahhütte bulunmalarını istemektedir. Obama yönetiminin sera gazı azaltımı konusunda Bush yönetimine göre daha olumlu davranacağı yönündeki beklentilere karşılık, 2009 Aralık ayının ABD'nin kesin azaltım oranları vermesi için erken bir tarih olacağı yönünde görüşler de vardır.

Konferans'ta kritik konular finansman ve teknoloji olmaya devam etmiştir **(1)**. İDÇS'nin 4.7 sayılı maddesine göre, gelişmekte olan ülkelerin yükümlülüklerini hangi düzeyde uygulamaya geçirebileceği, ancak gelişmiş ülkelerin Sözleşme kapsamındaki finansman kaynakları ve teknoloji transferi konusundaki taahhütlerini yerine getirmesine bağlı olacaktır. Buna karşılık finansman ve teknoloji transferi konularında pek de bir ilerleme kaydedilmemiş olup, bu defaki müzakerelerde de gelişmekte olan ülkeler bu yöndeki taleplerini vurgulamışlardır.

Konferans'ta elde edilen belli başlı tek ilerlemenin, gelişmekte olan ülkelere iklim değişikliğinin etkilerine karşı kullanılması için verilecek olan Uyum Fonu'nun işler hale getirilmesi olduğu genelde kabul görmektedir. Uzmanların, iklim değişikliğinin etkilerine karşı her yıl milyarlarca dolara gereksinim olduğunu belirtmelerine karşılık, yoksul ülkelere verilecek fonun miktarı 80 milyon dolar düzeyinde kalmıştır **(2)**. Bu arada ekonomik kriz nedeniyle sera gazı salımlarının önemli ölçüde azalacağına da işaret edilmektedir.

Poznan Konferansı resmi ağızlar tarafından Kopenhag'a doğru olumlu bir adım olarak sunulmakla birlikte, bazı yorumlara göre, özellikle gelişmiş ülkeler yüzünden ziyan edilmiş bir fırsat olmuştur. Muhalif **"sivil"** yapılar, bu Konferans'ın da gelişmiş ülkelerin pazarlık gücü, özel sermayenin ve lobilerin etkisi altında yönlendirildiğini, gündeme gelen önlemlerin piyasa anlayışının bir devamı olduğunu, azgelişmiş ülke yönetimlerinin de müzakerelerde **"ne pahasına olursa olsun ekonomik büyüme"** düşüncesiyle yer aldığını vurgulamaktadırlar.

2006 yılı sera gazı envanteri açıklandı

BM İDÇS kapsamındaki Ek-1 ülkelerinin 1990-2006 yılları arasındaki sera gazı emisyonları envanteri Poznan Konferansı öncesinde yayınlanmıştır **(3)**. Söz konusu envantere göre, Ek-1 ülkelerinin sera gazı emisyonları, arazi kullanımı, arazi kullanımında değişiklik ve ormancılık (LULUCF) hariç, 2006 yılında 1990 yılı seviyesine göre yüzde 4.7 azalmıştır. Ancak ülkelerin ayrıntısına girildiğinde, geçiş ekonomisi olarak bilinen eski sosyalist blok ülkelerinin 1990'larda yaşadıkları ekonomik daralmaya bağlı olarak sera gazı emisyonlarında yüzde 37 azalma olduğu, bu ülkeler hariç tutulduğunda diğer Ek-1 ülkelerinin (LULUCF hariç) yüzde 9.9 artış gösterdiği görülmektedir.

BM İDÇS'nin envanter çalışmasına göre, Ek-1 ülkelerinin toplam emisyonu içerisinde enerji sektörü yüzde 82 ile ağırlığını korumaktadır. Enerji sektörü içindeki sera gazı dağılımına bakıldığında, enerji üretimi, yakıt ekstraksiyonu (çıkarılması) gibi faaliyetlerde, yanmadan kaynaklanan emisyonları gösteren enerji endüstrileri yüzde 40, ulaşım yüzde 23, imalat sanayi ile inşa sektörü birlikte yüzde 16'lık paya sahiptir. 1990-2006 yılları arasında en büyük artış yüzde 15.8 ile ulaşım alanında, en büyük düşüş ise yüzde 16.3 ile kaçak emisyonlarda görülmektedir.

Sera gazı emisyon artışında Türkiye birinci

Söz konusu belgeye göre, Ek-1 ülkeleri arasında Türkiye LULUCF hariç değerlendirmede 1990 seviyesine göre yüzde 95.1 artış ile ilk sırayı almakta, Türkiye'yi yüzde 50.6 ile İspanya, yüzde 40 ile Portekiz takip etmektedir.

LULUCF dahil değerlendirmede ise başı yüzde 110.6 artış ile İsveç çekmekte, İsveç'i yüzde 102.9 ile Türkiye, yüzde 54.8 ile Kanada izlemektedir. İsveç'in LULUCF hariç emisyonlarındaki azalmaya karşılık, LULUCF dahil emisyon rakamlarında görülen bu dikkat çekici artışın baz yıl değerlerinin yeniden hesaplanmasından kaynaklandığı belirtilmektedir.

Kasım ayında yayınlanan Envanter'de yukarıda belirtildiği gibi, Türkiye için 2006 yılında 331 bin 763 Gg (gigagram) CO2 (karbondioksit) eşdeğeri sera gazı emisyonu ile 1990 yılına göre yüzde 95.1'lik bir artış görünmesine karşılık, Çevre ve Orman Bakanlığı Sayın Müsteşarı 11 Aralık 2008 tarihinde bir televizyon kanalına verdiği demeçte Türkiye'nin sera gazı artış hızının yüzde 70'ler civarında olduğunu dile getirmiştir. Ülkemizin küresel sera gazı emisyonları konusunda belirleyici bir durumda olmadığı bilinmekle birlikte, en azından kendini kontrol edebilmesi için verilerinin tutarlı, belirsizlik düzeyi olabildiğince aza indirilmiş şekilde olması, uluslararası sözleşmelerle üstlendiğimiz yükümlülükler çerçevesinde gerekli belgelerin zamanında hazırlanması ve bilgilerin iç kamuoyuna da açık olması önemlidir.

Kuşkusuz ki konu sadece verilerle sınırlı değildir; sera gazı azaltımı konusundaki önlemlerin alınması, özellikle iklim değişikliğinin ülkemiz açısından getireceği risklerin araştırılması, uyum çalışmalarının planlanması, uygulamaya geçirilmesi ve sonuçların zaman içinde verilerle de **"izlenebilir"** olması gerekmektedir.

Karbondioksit emisyonunda enerjinin ağırlığı

Sera gazı emisyonlarının azaltılmasında enerji üretim, dönüşüm ve tüketim süreçlerinin belirleyici bir durumda olduğu bilinmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı tarafından Kasım 2008'de yayımlanan Dünya Enerji Görünümü 2008 (World Energy Outlook/WEO 2008)'de iklim değişikliği önemli bir yer tutmaktadır. Söz konusu yayında 2006 yılında dünya enerji kaynaklı karbondioksit salımının yüzde 41'inin fosil yakıta dayalı elektrik üretiminden, yüzde 23'ünün ulaşımdan, yüzde 16'sının sanayideki fosil yakıt kullanımından geldiği belirtilmekte, bunların dışında tarım yüzde 2, hizmetler yüzde 3 ve konut sektörü yüzde 7 gibi daha düşük oranlarda yer almaktadır **(4)**. WEO 2008'de, verili koşulların devam edeceği varsayımına dayalı Referans Senaryo'ya göre, enerjiden kaynaklanan karbondioksit emisyonlarının 2006'da 28 Gt (Gigaton) iken, 2030 yılında yüzde 45 artışla 41 Gt'a ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu artışın yüzde 60'ından fazlasının Çin (6.1 Gt) ve Hindistan'dan (2Gt)

kaynaklanacağı öngörülmektedir.

Çin ve Hindistan'ın sorumluluğu ne kadar?

Nitekim önümüzdeki yıllarda gerek enerji talep artışı gerekse buna bağlı olarak sera gazı emisyon artışları konusunda Çin ve Hindistan üzerinde durulmaktadır. Çin'in 2007 yılında ABD'yi geçerek en fazla sera gazı emisyonu olan ülke haline geldiği belirtilmektedir. Kişi başına enerji kaynaklı karbondioksit salımında Çin 4.3 ton ile 2006 yılında dünya ortalamasını yakalamış durumdadır; ancak bu değer ABD'nin 18.6 ton/kişi olan salımının dörtte biri kadardır. Hindistan'da ise kişi başına enerji kaynaklı karbondioksit emisyonu sadece 1.1 ton/kişi düzeyindedir.

Bilindiği üzere sera gazları yüzyıl veya daha fazla sürelerde atmosferde kalmakta, gazlar salım tarihlerinden sonra çok uzun süre etkili olmaya devam etmektedir. Bu nedenle sera gazı emisyonlarının tarihsel gelişimi de önemlidir. Bazı hesaplamalara ve tahminlere göre, 1850-2000 yılları arasındaki, enerji kaynaklı karbondioksit emisyonlarının kümülatif olarak değerlendirilmesinde ABD'nin payı yüzde 30, AB-25'in payı yüzde 27 iken, Çin'in yüzde 7, Hindistan'ın yüzde 2 düzeyindedir **(5)**.

WEO 2008'de ülkelerin sera gazı emisyonları konusunda bir başka hususa da yer verilmektedir: Ülkelerin ihracat ve ithalatlarında "saklı/içerilmiş" halde bulunan sera gazı emisyonları… Envanter için hesaplamalar kullanılan fosil yakıtlar üzerinden yapılmakta, buna karşılık ülke içi tüketim üzerinden hesaplama yapabilmek, ithalat- ihracat değerleri, ürünlerin enerji-emisyon yoğunlukları gibi çok daha karmaşık bilgileri ve yöntemleri gerektirmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda Çin'in sera gazı emisyonlarının yaklaşık yüzde 33-34'ünün ihracatı içinde içerilmiş olduğu tahmin edilmektedir. Ülkeler bazında ele alınan sera gazı salımlarının hangi ülkelerin tüketimi için yapıldığı, karlılık açısından kendilerine en elverişli ülkeleri ve yerleri seçen şirketlerin hangi ülke kökenli oldukları da incelemeye değerdir. Kapitalist büyüme sürecinin ortaya çıkardığı merkez-çevre ilişkileri, teknolojik gelişmişlik farkı, enerji yoğun ve kirlilik yaratan sanayi ve teknolojilerin gelişmekte olan ülkelere gönderilmesi gibi konular dikkate alınmadan iklim değişikliğine karşı adil bir yaklaşım üretmek pek de mümkün görünmemektedir.

AB'de şirketler lehine kararlar

Poznan Konferansı'nın sonuna doğru Brüksel'de yapılan zirvede AB liderleri 12 Aralık'ta sera gazı emisyonlarını 2020'ye kadar 1990 yılı seviyesinin yüzde 20 altına düşürmek üzere anlaşmaya varmışlardır. Liderler tarafından **"tarihi"** ve **"iddialı"** bir anlaşma olarak sunulmakla birlikte, çevreci örgütler AB'nin kendi emisyonlarını azaltmak yerine büyük ölçüde dışarıdan emisyon indirimi alma yoluna gideceği, AB içi emisyonlarındaki gerçek azalmanın yüzde dörtlere kadar düşebileceği yönünde uyarıda bulunmuşlardır. Guardian'da çıkan bir değerlendirmede, AB'nin kendi evinde yüksek maliyetli azaltma önlemleri alacağı yerde, Birlik dışından kolay uygulanabilir, düşük maliyetli emisyon indirimleri alacağı, bu şekilde gelişmekte olan ülkeleri uzun vadede çok daha zor azaltım önlemleri ile baş başa bırakacağı belirtilerek, bunun bir çeşit **"karbon sömürgeciliği"** olduğuna işaret edilmiştir **(6)**. Emisyon izinlerinin tamamının şirketlerce satın alınması yerine satınalma oranının kademeli bir artışla 2020'de en fazla yüzde 70'te kalacağına dikkat çekilerek, AB şirketlerinin rekabet gücünün korunması gerekçesiyle, birtakım istisnalar tanınarak emisyon izinlerinin kirlilik yükü fazla sanayi dalları ve şirketlere herhangi bir maliyet oluşturmadan verilmeye devam edileceği yorumu da yapılmıştır.

Konferansın sonuna doğru Brüksel'de yapılan zirvede AB liderleri 12 Aralık'ta sera gazı emisyonlarını 2020'ye kadar 1990 yılı seviyesinin yüzde 20 altına düşürmek üzere anlaşmaya varmışlardır. Liderler tarafından "tarihi" ve "iddialı" bir anlaşma olarak sunulmakla birlikte, çevreci örgütler AB'nin kendi emisyonlarını azaltmak yerine büyük ölçüde dışarıdan emisyon indirimi alma yoluna gideceği uyarısında bulunmuşlardır.

Sonuçta, **"İklim değişikliği konusunda Batı cephesinde pek de yeni bir şey yok!"** demek herhalde yanlış olmayacaktır. ■

DİPNOTLAR

1. M.Khor, "Still arguing over the basics in Poznan", Global Trends, 8 Aralık 2008
2. Reuters UK, "Rich-poor rift adds hurdles to climate deal", 14 aralık 2008
3. UNFCCC, "National greenhouse gas inventory data for the period 1990-2006", Advance Version, 17 Kasım 2008
4. World Energy Outlook 2008, OECD/IEA
5. Pew Center tarafından aktarılıyor.Kaynak: Climate analysis Indicators Tool (CAIT) version 5.0, (Washington DC, World Resources Institute, 2008) http://www.pewclimate.org/facts-and-figures/international/cumulative
6. George Monbiot, guardian.co.uk, 12 Aralık 2008, http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2008/dec/12/greenpolitics-poznan

TOPLUMSAL BAKIŞ

Kemal ULUSALER
EMO Enerji Çalışma Grubu Üyesi

Durmak Yok Soğurmaya Devam...

Cumhuriyet Enerji sizlerin eline her ayın son salı günü geçmekte. Ekin hazırlanması ise o ayın ortalarında tamamlanmaktadır. Dolayısıyla ayın ikinci yarısındaki gelişmeleri ancak bir sonraki ekte değerlendirme olanağı bulabilmektedir. Nitekim kasım ayında EPDK 7. yıl Resepsiyonu ve Tüpraş'ın basın açıklaması ayın ikinci bölümüne denk geldi. EPDK 7. yıl Resepsiyonu'nda Başkan **Hasan Köktaş**'ın bir yandan iltifat ve teşekküre boğduğu özel sektöre diğer yandan **"nefesimiz sektörün ensesindedir bunu bilin"** söylemi ve **"EPDK enerji sektöründe rekabetin teminatıdır"** ilavesi pek inandırıcı olamadı. Zira çok iyi biliyoruz ki, hem kamuoyu hem de Rekabet Kurulu kendisi gibi düşünmemekte. Yine Köktaş düzenleme ve denetimde ne kadar başarılı olduklarını anlatırken, aynı günlerde Hükümetin de denetimler konusunda Maliye'yi devreye sokma hesapları içinde olması sözlerini boşlukta bırakıyordu. Köktaş'ın akaryakıt fiyatları hakkındaki sözleri ve ardından 21 Kasım 2008 tarihli Tüpraş basın açıklaması ise AKP Hükümeti'nin nasıl halkın iliğine, kemiğine, ümüğüne çöktüğünün bir kez daha ifadesinden öte bir şey değildi.

Bilindiği üzere akaryakıt fiyatları -bugün dünyayı teslim alan krizin de nedeni olan- piyasanın insafına (ya da doymaz hırsına) bırakılarak serbestleştirilmişti. Fakat serbest bırakılmayan, AKP Hükümeti'ne dünyanın hiçbir yerinde olmayan bir biçimde kaynak sağlayan sabitlenmiş ÖTV idi. Her dört bireyinden üçünün yoksulluk sınırının altına çekildiği Türkiye halkının cebinden kepçelerle alınan ve sonrasında tatlı kaşığı ile gıda, kömür hatta nakit olarak dağıtılan dolaylı vergilerden ÖTV.

Akaryakıt fiyatlarının serbest bırakıldığı Ocak 2005 tarihinde ham petrol 45 ABD Doları iken benzinin rafineri çıkışı 0.439 YTL, ÖTV ise 1.362 YTL idi. KDV ile birlikte alınan vergi rafineri çıkışı benzinin tam 3.84 katı. Bugün bu oran pek fazla değişmemiş olup 3.9 katındadır.

Ham petrol fiyatları artsa da düşse de değişmeyen -hatta zaman zaman arttırılan- ÖTV ve KDV gibi vergilerdir. AKP 2007 yılında sadece akaryakıt ve oto LPG tüketimi sonucu halkın cebinden 28.3 milyar YTL'yi -sağlığa, eğitime, sosyal güvenliğe gitmediği çok açık olan- parayı soğurmuştur. Hemen hemen aynı miktar parayı bu yılda emecektir.

EPDK'da küresel kapitalizmin bir aktörü olarak buradan ayrıca nemalanmaktadır. Akaryakıttan EPDK payı; sadece 2007 yılı için yaklaşık 28 milyon YTL'dir.

Diğer yandan özel sektör de boş durmamakta, üretimden dağıtıma her aşamada -Unakıtan kadar olmasa da- bu yağmadan payını almaktadır. Hem rafineri hem de dağıtım kârları OECD ortalamaları üzerindedir. Bildirim, kaçak akaryakıt vb. yollardan elde ettiğinin cüzi bir kısmını, tıpkı Siemens'in* yaptığı gibi ceza adı altında vererek gemisini yürüten özel sektör ve AKP bu danışıklı oyunda sahneyi halkın sırtına kurmuşlardır. Ve öyle anlaşılıyor ki Güneş ömürlü bu halk susmaya devam ettikçe hep bir ağızdan; **"durmak yok soğurmaya devam"** sloganı ile bu yolculuğu sürdüreceklerdir.

Fakat bu yarını olmayan bir yoldur ve bu yolda yürüyenler sanmasınlar ki bir gün hesap vermeden köşelerine çekileceklerdir.

* Neoliberal yıkım politikalarının, serbestleşme ve özelleştirmelerin daima tekel yaratacağını ve tekelleri besleyeceğini söyledik. Ve bu tekeller yine sabittir ki kar hırsıyla kural tanımazlar. Sadece sömürünün değil aynı zamanda rüşvet ve pisliğin de kaynağıdırlar. Siemens bildiğiniz üzere tekel konumunu kötüye kullanarak (halk deyimiyle alavere, dalavereyle) kısa sürede 2 milyar ABD Doları üzerinde kazanç elde etmiştir. Siemens bu ay uluslararası hukuk ile uzlaşarak (böyle diyorlar, ne demekse) ABD'ye 800 milyon, Almanya'ya 530 milyon ABD doları olmak üzere 1.33 milyar dolar ödedi. Ne oldu şimdi? Ne demek bu? Haksız kazancın bir kısmını veriyorsun aklanıyorsun. EPDK'nin yaptığı da bu tür bir aklamadır. İşlem dünyanın her yerinde aynı, ne tesadüf değil mi?